

Informe sobre els masos del nord valencià

Autor: Comissió de Llegat Històric i Artístic

Coordinadors: Vicent Àlvarez i Jesús Huguet

Aprovació: Ple de 21 de desembre de 2007

El reiterades ocasions el CVC s'ha interessat per la nostra arquitectura rural, tant emetent informes com les seues publicacions. En present informe se situa en eixa línia d'actuació, tenint-ne com objecte destacar el valor patrimonial dels masos, construccions molt característiques de les comarques del interior de Castelló, especialment, però també presents en altres zones valencianes.

Cal diferenciar però el MAS d'altres construccions també rurals de característiques diferents: riurau, alqueria, barraques... o el MASET, una construcció de dimensions més reduïdes i que no era habitat tot l'any sinó en una determinada època (normalment l'estiu) o uns dies.

El Mas

L'orige del MAS pot datar-se a l'etapa reconqueridora de Jaume I. Serviria per assentar la població nouvinguda a la vegada que reforçament dels nous terrenys conquerits, per això l'existència de masos fortificats. Però també podríem esmentar la transcendència de l'organització romana i musulmana en el món rural.

Cal remarcar com els masos han estat una explotació agropecuària extensiva, d'autoconsum, indivisible, en un marc montanyenc, la qual cosa i donada les distàncies, han fet que generara una comunitat de vida molt especial.

Amb posterioritat als temps medievals l'explotació agropecuària extensiva, i la demanda de carn i llana per les ciutats i l'exportació, propicià una certa organització administrativa que consolidà unes manifestacions i costums ben originals. A l'antic terme de Morella, per exemple, els vora quatre-cents masos existents s'estructuraven en DENES. La dena és una demarcació de terreny, que comprén un nombre determinat de masies, el nombre de les quals és variable així com la seua extensió, i que a efectes demogràfics constitueix un nucli de població definit i concret. Cada dena té un delegat de l'alcalde de Morella....Cada dena té la seua

capitalitat, on antigament s'emmagatzenava el gra com a impost de l'estat i el delme de l'església^{1[1]}

Fins la guerra civil (especialment després de la repressió dels guerrillers, "els maquis") la gran majoria de masos van complir la seua funció, i el sistema de vida no es va veure excessivament afectat pels canvis. Amb posterioritat, però, el mas ha deixat de ser una unitat de vida i treball, sofrint una creixent crisi, abandonant-se majoritàriament.

Recentment en tant que segona residència, i per aprofitaments lligats a l'hostaleria, s'han anat recuperant alguns masos tancats. Alguna experiència pionera i important s'ha fet, tractant de recuperar alguna activitat agrícola o ramadera, així tenim el cas de la Fundació Penyagolosa, la qual ha agrupat alguns masos creant l'espai conegut com "El Magraner" situat entre les poblacions d'Adzaneta i Xodos.....

Problematica

Alguns municipis han elaborat un detallat cens dels masos (el cas més emblemàtic fou el del PGOU de Morella que inventariat tots els del terme, estigueren habitats o no), i per tant son sensibles a la importància de conservar-los i adaptar-los als nous temps i usos, tanmateix alguns d'aquests gaudeixen de protecció patrimonial, d'acord a la legislació de patrimoni cultural. Així i tot, aquesta mena d'edificacions, per les seues dimensions i tipologia, exigeixen fons importants per a la conservació, circumstància que comportaria un especial atenció per part de les institucions públiques i de l'iniciativa privada.

Malgrat el que s'ha dit la tasca d'inventariar els masos existents és insuficient, i per tant, urgiria que per l'administració autonòmica s'encetara i completara eixa tasca, tipificant i classificant les arquitectures i característiques.

Igualment caldria estudiar formes concretes de suport tècnic de cara a la recuperació i adaptació a nous usos, sempre sense destruir aquells elements més significatius des del punt de vista patrimonial. Una possibilitat seria crear un pla de suport i orientació institucional en relació a la conservació dels masos, i en el seu cas a una possible adaptació per a usos actuals, sempre procurant que les intervencions siguen respectuoses amb els valors patrimonials.

---

^{1[1]} GUIA DEL ENTIGUO TÉRMINO DE MORELLA. Serafín Gamundi i Carles Sangüesa, 1991.

Dins del marc d'actuació que recomana el present informe, cal tindre present els elements annexes al MAS , especialment les zones arbories, els conreus, els pous, les sènies, i tot un conjunt d'elements de gran valor cultural.

Conclusions

Primera.- El CVC considera de gran importància la recuperació del MAS com element d'alt valor patrimonial valencià, i recomana que s'elaboren plans de recuperació i adaptació d'aquestes mostres d'explotació i arquitectura rural. Urgiria l'elaboració d'un catàleg o inventari del masos existents a la C.V.

Segona.- Dins d'aquest marc de protecció, el CVC demana de les institucions, i de la col·laboració privada, la creació fórmules d'actuació, que faciliten la conservació i recuperació dels Masos, com podrien ser subvencions o ajudes, exempcions de taxes o impostos.

Tercera.- El CVC a traves de les seues publicacions i actuacions fomentarà la conservació i recuperació del Masos.

Quarta.- Aquest informe s'enviarà a la Conselleria de Cultura, la FVMP, les tres diputacions i aquelles institucions i associacions que ho sol·liciten.